

Török József

Az egyházi zene az új Katekizmusban

Az I. Magyar Egyházzenei Kongresszus katolikus szekciójában, 1993. március 15-én elhangzott előadás szerzője liturgiaturténész, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karának egyetemi tanára.

A Trienti Zsinat (1545-63) befejezése után már három évvel, vagyis 1566-ban megjelent az a katekizmus, amely formáját-hasznosságát

illetően ősi egyházi hagyományra tekintett vissza, lévén az első katekizmus a *Didaché* (A XII apostol tanítása, 100.körül). A II. Vatikáni Zsinat (1962-65) lényegesen rövidebb ideig tartott, ám befejezésétől két évtizednek kellett elteltie ahhoz, hogy az egyetemes Egyház összakarata a püspöki szinódus útján megfogalmazódjon, miszerint szükség van a katolikus tanítás új egybefoglalására katekizmus formájában, és három évtizednek kellett elteltie a Zsinat megnyitásától számítva, hogy a katekizmust kézbe vehesse a Katolikus Egyház. A pápa által közzétett végleges változat a kilencedik szövegezés, és több mint 24 000 javaslat pozitív feldolgozásával alakult ki az a szöveg, amely minden bizonnyal évszázadokon át fogja szolgálni a hívők egymást követő nemzedékeit. A hetedik változat *sub secreto* szétküldetett a világegyház püspökeinek, akik teológusok-szakértők bevonásával dolgozták ki esetleges javaslataikat. Ebben a hetedik változatban még nem szerepelt a liturgikus ének és zene mint külön téma, és a szentképek-ikonok említése is szűkre szabott volt. A kilencedik, tehát végleges változatban viszont három alapegység tárgyalja az ének és zene témáját, míg a szentképeket négy. Ez a néhány egység elenyészőnek tűnhet, ám ha arra gondolunk, hogy a katolikus hit, szentségi élet, erkölcs, lelkiélet teljessége mindössze 2865 alapegységben foglaltatik benne, azonnal világos, hogy a katekizmusba csak az került bele, ami a keresztény élet számára nélkülözhetetlen.

A vonatkozó részek ismertetése, elemzése előtt szükséges néhány szót mondani a katekizmus fölépítéséről. A pápa által megbízott felelősök a világ püspökeivel egyetértésben azt a felépítést választották, amely nem íróasztal mellett kigondolt és esetleges szempontokban gazdag, hanem amely évszázadokon át csiszolódott, érlelődött és amelyet már Aquinói Szent Tamás is követett. A bevezetésnek számító és a hitletéteményről szóló apostoli konstitúciót négy rész követi. Az első a hitet fejt ki az Apostoli (ún. tizenkét cikkelyes) Hitvallás alapján. A második rész a keresztény misztérium ünneplését tartalmazza; a liturgia és a szentségek mibenléte, s az istentisztelethez kötődően az ének és a zene itt kapott helyet. A harmadik rész a hívő embert megoktatja a Tízparancsolat alapján az Istennek tetsző életéről. A lelkiéletet pedig a keresztény ember a negyedik részből, a Miatyánk részletes kifejtésével sajátítja el.

A témát jobban megközelítve, a keresztény misztérium ünneplése két szakaszra oszlik. Az első a szentségi üdvrendet, a második az Egyház hét szentségét tárgyalja. „A szentségi üdvrend” című részt megelőzi a liturgia fogalmának biblikus közelítésű meghatározása, s maga ez a rész is még két feje-

zetre oszlik. Az első a teológiaibb ihletésű, s a húsvéti misztérium megjelenését mutatja be az Egyház idejében, idősikjában, történelmében. A második fejezet a húsvéti misztérium szentségi ünneplését tárja föl, négy egyszerű kérdés segítségével: 1./ Ki ünnepel? 2./ Hogyan kell ünnepelni? 3./ Mikor kell ünnepelni? 4./ Hol kell ünnepelni?

A bennünket érintő téma a második fejezetben található, amely négy, sorszámot nem viselő részre oszlik: jelek és szimbólumok, szó és cselekvés, ének és zene, a szentképek vagyis liturgikus ikonok.

Az általános alapozás így kezdődik:

1145. A szentségi ünneplés jelekből és szimbólumokból szövődik egybe. Az üdvösség isteni pedagógiája szerint jelentésük a teremtés művében és az emberi kultúrában gyökerezik, az Ószövetség eseményeiben pontosodik, összefoglaltatik, és Krisztus művében, személyében teljes mértékben föltárul..

Isten az emberhez elsősorban a teremtésen keresztül beszél, ezek a teremtett jelek a társasnak teremtett ember közösségi életben tartalommal tovább gazdagodnak és alkalmassá válnak, hogy az első szövetség jelei legyenek, majd Krisztus anyagi jeleket-szimbólumokat vesz igénybe az üdvösség jóhírének közlésére, végül ezek szentségi jelekké válnak. A Szó és a cselekvés az Isten és az emberiség között a liturgiában végbemenő dialógus szolgálatában áll, éppen úgy, mint az ének és a zene (Vö. 1147, 1148, 1150, 1151).

A katekizmus 1156. számú egysége a zsinati dokumentum idézésével kezdődik:

„Az egyetemes Egyháznak reánk hagyományozott zenéje fölbecsülhetetlen értékű kincseket tartalmaz. Minden más művészi kifejezőmód között ez emelkedik ki mindenekelőtt azért, mert mint az igével összekötött istentiszteleti ének az ünnepélyes liturgiának szükségszerű és a teljes egészhez hozzátartozó alkotórésze.” A sugalmazott zsoltárok komponálása és éneklése, gyakran zeneszerszámoktól kísérve, már az Ószövetség liturgikus ünnepeihez szorosan kötődik. Az Egyház ezt a hagyományt folytatja és fejleszti tovább: „Egymás között zsoltárt, himnuszt és szent dalokat énekeljete, daloljatok és zengedeztetek szívből az Úrnak” (Ef 5,19). „Az, aki énekel, kétszeresen imádkozik” (Vö. Szent Ágoston, Ps 72,1).

1157. Az ének és a zene jel-szerepüket annál inkább kiemelkedő módon töltik be, „minél szorosabban összekapcsolódnak magukkal a liturgikus cselekményekkel (SC [Sacrosanctum Concilium] 112)”, három alapkö-

vetelmény szerint, és ezek: az imádság expresszív szépsége, (az imádság bensőséges kifejezése — ez a szent kategóriája. T.J.), a közösség együttes részvétele az adott pillanatokban (a szívek egyesülése, — ez az egyetemesség szempontja) és az ünneplés sollemnis jellege (ez a nagyobb ünnepélyesség — a hétköznapiakat a művészet eszközei emelik föl és teszik ünneppé). A hívek így a szavak és cselekedetek végcéljából részestilnek, ami: Isten dicsőítése és a hívek megszentelése (Vö. SC 112).

Nagy megindulásomban, ó mennyit zokogtam himnuszaid és énekeid nyomán. Ezek oly édes szavakkal csendülnek Egyházad ölén. Becsörge-
deztek fülemben e szavak és szívemben föltündökölt az igazság. Így kapott lángra bennem a jámborság panasza, patakokban csordogált a könnyem és jól éreztem bennük magamat. (Szent Ágoston: Vallomások, 9,6,12., Városi István fordítása.)

1158. A jelek (ének, zene, szó, cselekedet) harmóniája annál inkább is kifejező és termékeny, mert Isten ünneplő népének kulturális gazdagságában testesül meg (Vö. SC 119). Ezért „a vallásos éneket ésszerűen támogatni kell, hogy a jámbor ájtatosságok és a liturgikus cselekmények során”, az Egyház normáinak megfelelően, „a hívek szava hallatsszon”. (Vö. SC 118). De „az egyházi énekre szánt szövegeknek egybe kell hangozniuk a katolikus tanítással. Ezért elsősorban vegyék azokat a Szentírásból és liturgikus forrásokból.” (SC 121).

A katekizmus az ehhez kapcsolódó témákra több helyen utal. Például az 1157., majd az 1158. tételben:

2502. A szakrális művészet akkor igaz és szép, ha formája révén megfelel sajátos hivatásának: megjeleníteni-megidézni és dicsőíteni hitben és imádságban Isten transzcendens misztériumát, az igazság és szeretet Krisztusban megjelent legkiválóbb-legnemesebb láthatatlan szépségét ... Az igazi szakrális művészet az embert elvezeti Isten, a teremtő és Megváltó, a Szent és Megszentelő szeretetére, imádsására.

(Ez az utalás az „Igazság — szépség — szakrális művészet” című fejezetben van).

1201. Egyetlen liturgikus tradíció sem tudja teljes egészében kimeríteni Krisztus misztériumának kifürkészhetetlen gazdagságát...

Íme, röviden összefoglalva, az Egyház tanításában az ének és zene, ha az alapkövetelményeket kielégíti, akkor a liturgia elválaszthatatlan része.